

13. Беседовський О. М. Прийняття управлінських рішень: процесний підхід : дис. ... канд. екон. наук : 08.06.01 / О. М. Беседовський. – Х., 2004. – 241 с.

Рецензенти:

Тимофеев В.М. – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економічного аналізу та обліку Національного технічного університету “ХП”;

Перерва П.Г. – доктор економічних наук, професор, декан економічного факультету Національного технічного університету “ХП”.

УДК 65.012.123

ББК У9 (4 Укр) 292-21

Шмиголь Н.М.

**КОНТРОЛЬ ТА ОЦІНКА ПОТЕНЦІАЛУ ЗАГАЛЬНОЇ ФІНАНСОВОЇ
СТРАТЕГІЇ ПІДПРИЄМСТВА**

Національний університет харчових технологій,
Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України,
01601, м. Київ, вул. Володимирська, 68, корп. “В”,
тел.: 0442896200

Анотація. У статті розглянуті методи оцінки потенціалу діяльності фінансової стратегії підприємства. Запропонована методологія оцінки ефективності формування доходів на основі методів оцінки потенціалу реалізації множини стратегічних фінансових цілей.

Ключові слова: доходи, ефективність управління, прибуток, потенціал економічної системи, непрямі доходи.

Annotation. The article deals with methods to control the process of enterprise revenue management. The proposed methodology for evaluating the effectiveness of income-based methods for assessing the potential of a set of strategic financial goals.

Key words: revenues, performance management, revenue, potential economic system, indirect income.

Вступ. Нині поняття потенціалу як на макро-, так і на мікрорівні в наукових роботах вітчизняних і зарубіжних учених [1–5] зустрічається досить часто.

Але, на нашу думку, лише наявність будь-якої множини ресурсів, які можуть бути залучені до реалізації стратегічних або тактичних цілей розвитку суб'єкта господарювання, не може оцінюватись економічною категорією “потенціал”. Відповідно до цього потенціал економічної системи в конкретний період часу за інших рівних умов не є постійною величиною, а залежить від поставлених цілей розвитку.

Кожна стратегічна фінансова мета формально зображається у вигляді цільових значень відповідних показників, що змінюються із часом. У загальному вигляді такі показники можуть бути кількісними, якісними та релейними:

- кількісні показники відображають кількісний бік стратегічної фінансової мети, можуть приймати абсолютну або відносну форму. Наприклад, показник обсягу оборотних активів підприємства;
- якісні показники являють собою формальний опис стратегічної фінансової мети за шкалою найменувань (класифікацій), яка використовується для опису приналежності об'єктів, що розглядаються, до окремих класів. Загальна практика оцінки пропонує застосовувати таку класифікацію: “відмінно”, “дуже добре”, “добре”, “задовільно”, “погано”, “дуже погано” і “неприпустимо”. Наприклад, репутація постачальника сировини та матеріалів оцінюється на рівні “добре”;
- релейні показники – різновид якісних показників, шкала найменувань яких містить два класи: “так” чи “ні” і дозволяє встановити правильність цільового твердження. Наприклад, відповідність продукції власного виробництва визначеному стандарту якості тощо.

Тому актуальним завданням, що потребує нагального вирішення, є розробка методу оцінки потенціалу реалізації фінансової стратегії підприємства, що являє собою множину стратегічних фінансових цілей.

Постановка завдання. Метою статті є розробка методу оцінки потенціалу реалізації фінансової стратегії підприємства, для реалізації якого необхідно, щоб усі показники були представлені в кількісній формі. Тому на першому етапі потрібно забезпечити можливість трансформації значень якісних і релейних показників до кількісного вигляду.

Результати. Трансформацію якісних показників у кількісні будемо виконувати з допомогою нелінійного перетворення, що має вигляд:

$$Y = X^\beta, \quad (1)$$

де X – кількісне значення якісного показника, яке необхідно встановити, $X \in [0;1]$;

Y – значення якісного показника, отриманого на основі обраної шкали найменувань, де кожне значення представлено рівним інтервалом, $Y \in [0;1]$;

β – степеневий коефіцієнт перетворення, що відображає переваги експерта.

Відповідно до формули (1) функція переваги особи, що приймає рішення, для перетворення якісного показника в кількісний буде мати такий вигляд (рис. 1):

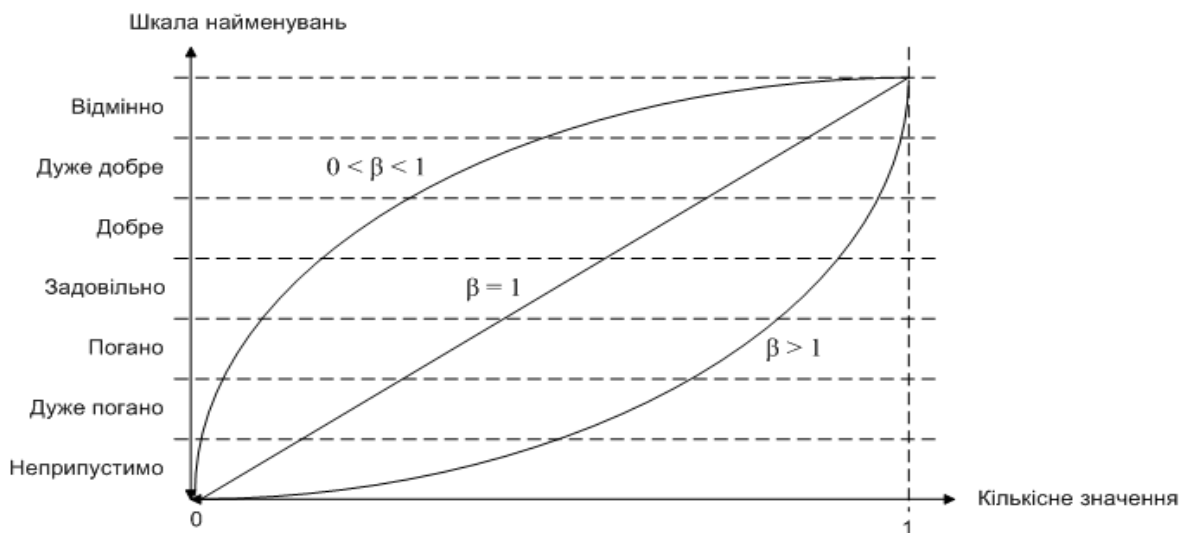

Рис. 1. Функція переваги для перетворення якісного показника в кількісний

Якщо коефіцієнт перетворення β приймає значення 1, функція перетворення (1) буде мати лінійний вигляд, тобто однакові за шириною інтервали класів якісного показника перетворюються до відповідних інтервалів кількісних значень.

Діапазон значень $0 < \beta < 1$ може застосовуватися до якісних показників, для яких необхідно забезпечити прогресивне зростання кількісних значень ширини інтервалів, від найгіршого до найкращого значення за шкалою найменувань. Відповідно останній допустимий діапазон $1 < \beta$ повинен застосовуватися до якісних показників, для яких потрібно забезпечити прогресивне зменшення кількісних значень ширини інтервалів.

Залежно від обраного коефіцієнта β кількісні значення якісного показника X будуть розраховуватися за формулою:

$$X = Y^{\frac{1}{\beta}}. \quad (2)$$

Як приклад розглянемо трансформацію якісного показника до діапазонів кількісних значень для $\beta = \frac{1}{3}$ та $\beta = 3$ (табл. 1).

Таблиця 1

Перетворення якісного показника до кількісного

Шкала найменувань	Інтервали значень Y		Значення X при $\beta = \frac{1}{3}$		Значення X при $\beta = 3$	
	мінімум	максимум	мінімум	максимум	мінімум	максимум
Неприпустимо	0,000	0,143	0,000	0,003	0,000	0,523
Дуже погано	0,143	0,286	0,003	0,023	0,523	0,659
Погано	0,286	0,429	0,023	0,079	0,659	0,754
Задовільно	0,429	0,571	0,079	0,187	0,754	0,830
Добре	0,571	0,714	0,187	0,364	0,830	0,894
Дуже добре	0,714	0,857	0,364	0,630	0,894	0,950
Відмінно	0,857	1,000	0,630	1,000	0,950	1,000

Як дискретне кількісне значення може обиратися нижня або верхня межа відповідного інтервалу, а також його середина.

Перетворення релейних показників до кількісних повинно відбуватися за схемою:

- кожному можливому значенню релейного показника (“так”/“ні”) ставиться у відповідність якісна оцінка за прийнятою шкалою найменувань. Таким чином, релейний показник переводиться до розряду якісних;
- трансформація отриманого якісного показника виконується за розглянутою вище схемою.

Таким чином, маємо можливість перетворити всі показники, що характеризують стратегічні фінансові цілі підприємства, незалежно від їх первісного походження, у кількісний вигляд. Це дає нам можливість виконати розрахунок показника потенціалу реалізації фінансової стратегії, передумовами розрахунку якого мають бути принципи:

1) можливий (або фактичний) рівень виконання незалежних стратегічних фінансових цілей повинен впливати на показник потенціалу дозовано. Тобто, якщо рівень виконання будь-якої цілі з даної множини близький до нуля, сукупний потенціал їх реалізації не повинен також знижуватися до нуля, оскільки суб'єкт господарювання має потенціал до реалізації частини незалежних поставлених завдань;

2) можливий (або фактичний) рівень виконання доповнюючих стратегічних фінансових цілей повинен повною мірою впливати на показник потенціалу. Тобто, якщо рівень виконання будь-якої цілі з даної множини близький до нуля, сукупний потенціал їх реалізації також повинен наближуватися до нуля. Наприклад, не забезпечивши виробництво відповідним рівнем попиту на продукцію, суб'єкт господарювання не отримає запланованого доходу;

3) перевиконання плану за одним показником не повинно враховуватись у недовиконання плану за іншим при розрахунку потенціалу реалізації стратегії;

4) перевиконання плану за один період не повинно враховуватись у недовиконання плану за інший період того самого показника при розрахунку потенціалу реалізації стратегії.

Перші два принципи визначають загальний вигляд показника потенціалу реалізації стратегії, останні два – кожного окремого показника, що був включений до розгляду. Ієрархія незалежних і доповнюючих стратегічних фінансових цілей наведена на рис. 2.

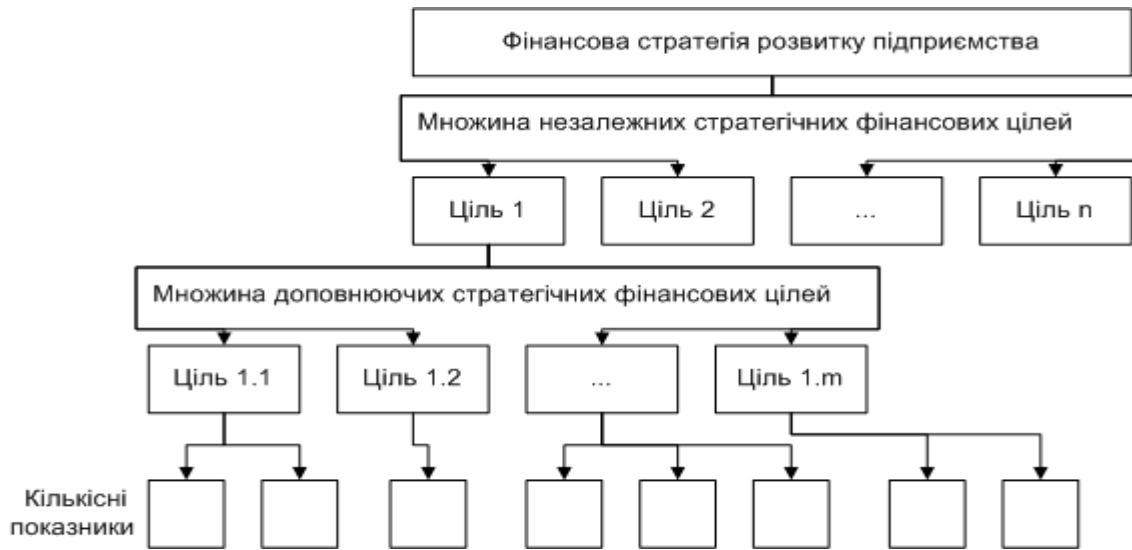

Рис. 2. Незалежні та доповнюючі стратегічні фінансові цілі

Тобто потенціал реалізації фінансової стратегії розвитку повинен формуватись як зважений показник потенціалів реалізації незалежних стратегічних фінансових цілей, які, у свою чергу, визначаються на основі кількісних показників, що встановлюють множину доповнюючих цілей:

$$PF = \alpha_1 \times PS_1 + \alpha_2 \times PS_2 + \dots + \alpha_n \times PS_n = \sum_{i=1}^n (\alpha_i \times PS_i), \quad (3)$$

де PF – потенціал реалізації фінансової стратегії розвитку підприємства;

PS_i – потенціал реалізації i -ї незалежної стратегічної фінансової цілі;

α_i – ваговий коефіцієнт, що відображає рівень важливості реалізації i -ї страте-

гічної фінансової цілі, $\sum_{i=1}^n \alpha_i = 1$.

У свою чергу, показник PS_i для кожної незалежної i -ї цілі буде розраховуватись як:

$$PS_i = P_{i1}^{\lambda_{i1}} \times P_{i2}^{\lambda_{i2}} \times \dots \times P_{im}^{\lambda_{im}} = \prod_{j=1}^m P_{ij}^{\lambda_{ij}}, \quad (4)$$

де P_{ij} – потенціал реалізації i -ї стратегії за j -им доповнюючим фінансовим показником; λ_{ij} – ваговий коефіцієнт, що відображає рівень важливості реалізації i -ї стратегії за j -им доповнюючим фінансовим показником. Підставляючи вираження (4) у формулу (3), отримаємо:

$$PF = \sum_{i=1}^n (\alpha_i \times PS_i) = \sum_{i=1}^n \left(\alpha_i \times \prod_{j=1}^m P_{ij}^{\lambda_{ij}} \right). \quad (5)$$

В остаточній формулі (5) для розрахунку потенціалу реалізації фінансової стратегії невизначеним залишився показник P_{ij} . Залежно від напрямку оптимізації відповідного фінансового показника, P_{ij} може обчислюватись або за формулою (6), або (7):

$$P_{ij} = \frac{\sum_{t=1}^T \min[p_{ij}(t); p_{ij,opt}(t)]}{\sum_{t=1}^T p_{ij}(t)}, \quad (6)$$

де $p_{ij}(t)$, $p_{ij,opt}(t)$ – відповідно планове й отримане в результаті оптимізації діяльності суб'єкта господарювання значення j -го фінансового показника, за i -ю незалежною стратегією протягом періоду часу t ; T – кількість періодів планування:

Формула (6) повинна застосовуватись у випадку, якщо напрямком оптимізації фінансового показника p_{ij} є максимізація:

$$P_{ij} = \frac{\sum_{t=1}^T p_{ij}(t)}{\sum_{t=1}^T \max[p_{ij}(t); p_{ij,opt}(t)]}. \quad (7)$$

Відповідно формула (7) застосовуватись у разі, якщо напрямком оптимізації фінансового показника p_{ij} є його мінімізація.

Розрахунок P_{ij} за наведеною методикою дозволяє отримувати значення в діапазоні від 0 до 1. Чим більше значення приймає P_{ij} , тим кращими можна визнати організацію та координацію комплексу взаємопов'язаних дій, що спрямовані на оптимізацію досягнення множини поставлених цілей.

Висновок. Таким чином, згідно з поставленим завданням, нами було розроблено новий метод оцінки потенціалу реалізації фінансової стратегії підприємства, що являє собою множину стратегічних фінансових цілей. Цей показник є нормованою величиною, тобто $PF \in [0;1]$. Значення, близьке до 1, означає, що за результатами впровадження в діяльність підприємства концепції управління його доходами можливим є одночасне досягнення всіх, визначених стратегією, незалежних цілей розвитку.

1. Экономический потенциал административных и производственных систем : монография / [под общей ред. О. Ф. Балацкого]. – Сумы : ИТД “Университетская книга”, 2006. – 973 с.
2. Ішук С. О. Формування та розвиток виробничого потенціалу промислових підприємств: теорія і методи : дис. ... доктора екон. наук : 08.06.01. “Економіка, організація і управління підприємствами” / С. О. Ішук ; Ін-т регіональних досліджень НАН України. – Л., 2006.
3. Тищенко О. М. Оцінка ефективності використання економічного потенціалу / О. М. Тищенко. – К. : ВНТУ, 2004. – 350 с.
4. Костирко Л. А. Формування механізму фінансової стратегії сталого розвитку підприємства : дис. ... доктора екон. наук : спец. 08.04.01. “Фінанси, грошовий облік та кредит” / Л. А. Костирко ; Ін-т економіки промисловості НАН України. – Донецьк, 2004.
5. Лапин Е. В. Экономический потенциал предприятия : монография / Е. В. Лапин. – Сумы : ИТД “Университетская книга”, 2002. – 310 с.

Рецензенти:

Череп А В. – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри фінансів та кредиту ЗНУ;
Колісник Ю.О. – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економічної кібернетики та статистики КПУ.